

Studentertale 2019

Vi kender alle fornemmelsen af at have dårlig samvittighed. Fordi man ikke har lavet lektier eller afleveret sine skriftlige opgaver. Det er ikke så rart men så er det heller ikke værre.

Der er faktisk nogen – også af de tilstedeværende, der har vænnet sig til det.

Men det er meget værre når man har dårlig samvittighed over at man har gjort eller sagt noget forkert til et andet menneske. Det er ikke så nemt at komme over, at vænne sig til – og det skal det måske heller ikke være.

Dette er forskellen på os og alle andre levende væsener. At vi har en samvittighed, at vi bruger begreberne ”rigtigt og forkert – godt eller ondt”. Den israelske historiker Yuval Noah Harari beskriver i sin bog *Sapiens* fra 2015 netop at det særlige kendetegn ved vores race – Homo Sapiens – er at vi kan forestille os ting, der er fiktive – ting der ikke eksisterer i virkeligheden men kun i vores forestillingsevne. Og at vi derefter kan kommunikere med hinanden om det og blive klogere på hvad andre mennesker tænker og føler. Vi kan kalde det, at vi har evnen til empati. Det har givet os et voldsomt forspring foran andre dyrearter og tidligere menneskeracer, fordi vi har kunnet bruge den evne og viden til at gå sammen om fælles projekter, have fælles drømme og visioner og lave fælles regler – altså at etablere kulturer og civilisationer. Men det har naturligvis også givet os muligheden for at skade og bekriige hinanden, fordi vi véd hvordan modparten tænker. Derfor er evnen til at sætte os ind i hinandens tanker og følelser uløseligt forbundet med etiske overvejelser om godt og ondt – om rigtig eller forkert.

Men der er jo en masse problemer i en sådan udtalelse. Hvad der er rigtigt for nogle er måske forkert for andre og omvendt, og selv begreberne godt og ondt står jo til diskussion.

Der findes et udtryk, der hedder "målet helliger midlet" og det kan føre til at man er parat til at begå de forfærdeligste forbrydelser mod andre mennesker for at opnå et eller andet, som på det givne tidspunkt defineres som rigtigt eller godt. Det har igennem historien ført til megen død, ulykke og elendighed men kan jo ikke bare afvises som ubrugeligt og forkert for det var vel nødvendigt at kæmpe mod nazisterne og det var vel nødvendigt at forsøge at uskadeliggøre Islamisk Stat for at standse deres aktiviteter, selvom det kunne betyde at uskyldige mennesker blev ofre? Så i nogle tilfælde kan udtrykket "målet helliger midler" føre til noget ondt eller forkert og i andre til noget rigtigt eller godt.

Den mest sete serie i vor tid *Game of Thrones* handler om menneskehedens vilkår beskrevet i et fiktivt univers men med masser af referencer til virkelighedens problemstillinger. Da Daenerys Targaryen bliver til the "Mad Queen" ved at udslette hele King's Landing og derefter holder en tale, hvor hun annoncerer at hun vil erobre hele Verden, mister hun retten til at sidde på The Iron Throne og herske over de syv kongerier. Og som en naturligvis konsekvens bliver hun dræbt og i raseri brænder hendes drage Drogon Jerntronen og ikke Jon Snow, som jo slog Daenerys ihjel, netop fordi det var ønsket om magt – symboliseret ved Jerntronen – der var årsagen til at Daenerys sind blev formørket og hun derfor er parat til at bruge alle midler for at opnå sit mål og dermed overskride grænsen mellem godt og ondt.

Og *Starwars-universet*, som stadig lever og hvor der bliver lavet nye film, har jo også en helt enkelt budskab. Kraften – the Force – har en god side og en mørk side. Følger man den mørke side går det galt og så ender man som Darth Vader. Og alligevel gør han så det rigtige til sidst. En ny klassiker som vi kan se igen og igen – måske fordi budskabet er så universelt og så almen menneskeligt.

Hvad gør man så? Er der da ingen manual eller nogen facitliste man kan ty til? Jo, der er en del hjælp at hente og I er sådan set godt på vej til at få fundet nogle svar.

For forudsætning for at finde svar er nemlig at få stillet nogle spørgsmål og det er det vi har arbejdet på de sidste 3 år. Spørgsmål og svar om faglighed inden for en lang række fag, som I skal bruges senere, men også spørgsmål af mere eksistentiel karakter som kan bruges til at I selv kan bedømme hvad der er rigtigt eller forkert.

Uvidenhed er grobund for at man kan manipuleres og blive brugt i sammenhænge, hvor man bliver en del af noget, som man faktisk ikke synes er rigtigt eller godt. De eksempler jeg har brugt indtil nu er jo meget dramatiske og handler om død og ødelæggelse men det kan sagtens være i mindre målestok at man pludselig befinder sig i situationer, hvor man kan se at man er i gang med noget skidt som giver en dårlig samvittighed. Det har vi alle prøvet og det kommer vi helt sikkert til også at opleve i fremtiden. Men jo mere vi véd og jo mere vi har stillet spørgsmål og fundet svar på vores egen holdning til rigtigt og forkert – til godt og ondt – jo nemmere er det for os at undgå for mange af den slags situationer.

Derfor handler gymnasiet ikke kun om at tilegne sig faglig viden og færdigheder, selvom det er vores primære formål – det handler også om at sætte jer i stand til at finde jeres egen manual eller facitliste til det, I hver især synes, der er rigtigt og forkert.

Men tag ikke fejl af at vi er på Odder Gymnasium meget optaget af at det går jer godt videre i uddannelsessystemet og senere på arbejdsmarkedet. Den her studenterårgang har igen – som jeg sagde i min årsberetning - scoret et meget højt gennemsnit til eksamen og I vil sikkert – som de tidligere årgange – have en overgangsprocent til videregående uddannelse på over 75 om et par års tid. På den måde vil I komme til at indfri samfundets forventninger til jer. Det er en væsentlig del af gymnasiets formål og giver jer et fint grundlag for at kunne

få en materiel velfunderet og tryk tilværelse. Og heldigvis kommer I jo ud i et arbejdsmarked hvor krisen er drevet over og der vil være brug for jer. Så langt så godt.

Men vi har altså også haft til formål og forsøgt at ruste jer til det gode liv. Vi har lagt vægt på at I skal være nysgerrige og kritiske. At have lyst til at lære mere og at bevæge jer derud hvor det engang imellem kan være svært og uoverskueligt. Vi har lært jer at arbejde sammen i klassen og i grupper fordi samarbejde ofte giver bedre resultater og større tilfredsstillelse. Og vi har lært jer at kunne stå selv – at have selvtillid og handlekraft – således I kan få kontrol over jeres eget liv og jeres egne beslutninger.

Det er jo i virkeligheden det dannelse handler om. At tilegne sig den nødvendige viden og færdigheder til at klare sig i uddannelse og job men også at få redskaber til at håndtere livet.

Jeg sagde før at uvidenhed er grobund for manipulation og forførelse. Man kan så måske konkludere at uvidenhed kan være en slags undskyldning for de mennesker som er blevet ledt til at gøre noget forkert. Men den undskyldning gælder jo ikke for jer. I har jo netop fået masser af viden og lejlighed til at diskutere og forholde jer til mange af livets store spørgsmål.

I har altså et særligt ansvar for at gøre det rigtige – det gode. Den verdensberømte teolog og filosof K.E. Løgstrup skrev i bogen *"Den etiske fordring"* fra 1956 følgende

"Den enkelte har aldrig med et andet menneske at gøre uden at han holder noget af dets liv i sin hånd.

Det kan være meget lidt, en forbigående stemning, en oplagthed, man får til at visne, eller som man vækker, en lede man uddyber eller hæver.

Men det kan også være forfærdende meget, så det simpelthen står til den enkelte, om den andens liv lykkes eller ej."

Og lidt senere skriver han helt enkelt:

"... vi er hinandens verden og hinandens skæbne."

Kort og godt og nemt at forstå. Vi er alle en del af et fællesskab og vores handlinger og holdninger påvirker hinanden på godt og ondt.

Vi kan ikke eksistere uden fællesskabet, så det vil jeg også lige bruge et par ord på. Det har altid været et vilkår for os som mennesker siden dengang vi levede i flokke på savannen i Afrika.

Også det har Harari et bud på sin bog *Sapiens*, hvor han skriver:

Sapiens ledte ikke bare efter føde og materialer. De ledte også efter viden. For at overleve havde de brug for et detaljeret indre kort over deres territorium. For at gøre den daglige søgen efter føde så effektiv som muligt havde de brug for oplysninger om hver plantes vækstmønstre og hvert dyrs vaner. De skulle vide hvilken mad der var nærende, hvad man blev syg af, og hvordan man kunne bruge andre planter som en kur mod sygdomme. De skulle kende årstidernes skiften og tegnen på et kommende tordenvejr eller en tørkeperiode.

Og vigtigst af alt – skriver Harari – så skulle de fortælle hinanden om den viden, så stammen eller fællesskabet fik en kollektiv viden, som de kunne bruge i kampen for overlevelse. Den enkelte kunne ikke rumme det hele selv. Så fællesskabet og formidlingen af erfaringer og viden er en forudsætning for vores succes som art. Og det er jo

superaktuelt når vi i dag står på en uddannelsesinstitution og sender det næste hold af Homo Sapiens ud i samfundet.

En af de værste straffe i Middelalderen var i øvrigt at blive erklæret fredløs – at blive smidt ud af fællesskabet. Det var nærmest lig med en dødsdom. Derfor har fællesskabet altid fyldt i vores myter, religion og vores litteratur. I *Game of Thrones*, som I sikkert har regnet ud at jeg har set med stor interesse, nærmere bestemt i sidste afsnit i sæson 7 står Sansa og Arya og mindes et citat fra deres far Ned Stark som siger:

“When the snows fall and the white winds blow, the lone wolf dies but the pack survives”

Mens fællesskabet som ideal var i centrum for os, der var unge i 60'erne og 70'erne, er det nok snarere individualismen, der står højt på jeres dagsorden. Det er da bestemt ikke noget forkert i. Det er vigtigt at vide hvem man er og hvad man kan, og det er også vigtigt at kunne stå alene og kunne tage vare på sig selv. Men ligesom fællesskabsfølelsen har en bagside, som man kan kalde ansvarsforflygtigelse, så har individualismen en bagside, som er egoismen. Og den skal I passe på.

At være sig selv er bestemt ikke det samme som at være sig selv nok.

Som samfundsborger har vi alle en forpligtelse overfor fællesskabet. Graden af den forpligtelse varierer i forhold til de forskellige politiske ideologier og partier, men alle er enige om, at der er et fælles ansvar for at få fællesskabet til at fungere. Med jeres baggrund – som jeg har beskrevet den – har I måske et særligt ansvar, fordi I er blevet udstyret med så meget viden og så mange kompetencer.

Jeg taler her om mange forskellige fællesskaber på mange forskellige niveauer. Samfundet er naturligvis et fællesskab, men også skolen, uddannelsesinstitutionen, arbejdspladsen, familien og vennekredsen er fællesskaber, og I har et medansvar for, hvorledes disse fællesskaber fungerer og fungerer på en måde, så der også er plads til den helt nødvendige individualisme.

Det er bestemt ikke nemt at finde balancen mellem fællesskab og individualismen, ligesom det kan være svært at skelne mellem godt og ondt, men det er ikke desto mindre den udfordring, som I må forsøge at løse – individuelt og sammen.

Og med de ord dimitterer jeg jer som studenter fra Odder Gymnasium 2019.

Tillykke med eksamen.

28. juni 2019.

Lars Bluhme.

Rektor